

Yttrande avser ert dnr 2021/03432

Luleå tekniska universitet (LTU) yttrar sig härmed över SOU 2021:65 Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur.

Sammanfattning

Luleå tekniska universitet tillstyrker SOU 2021:65 Stärkt fokus på framtidens forskningsinfrastruktur. Remissyttrandet kan sammanfattas i åtta punkter. Enligt punkt 1-3 lämnar universitetet reservation mot utredningens förslag.

1. Luleå tekniska universitet anser att det är positivt med långsiktighet i arbete men man bör undvika politisering av forskningen.
2. En stark och långsiktig finansiering är, som utredningen framhåller, en förutsättning för en välfungerande forskningsinfrastruktur. Uppdraget för utredningen var att föreslå en eller flera finansieringsformer. Här tycker Luleå tekniska universitet att utredningen inte har nått målet och att frågan hade kunnat utredas djupare då den påverkar alla andra delar av utredningen.
3. Till skillnad från Luleå tekniska universitetets syn på en myndighet för digital forskningsinfrastruktur är universitetet tveksam till utredningens förslag om en ny myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse. Innan utredningens förslag om en ny myndighet övervägs är det viktigt att samordning mellan olika kanslier i regeringen prövas. Även en tydligare definition av forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse efterfrågas.
4. Luleå tekniska universitet stödjer utredningens förslag om att samverkan på lärosäten inte särskilt ska regleras.
5. Luleå tekniska universitet ser positivt på utredningens förslag om att inrätta en ny myndighet för digital forskningsinfrastruktur. Myndigheten bör i så fall fungera som paraplyorganisation som bland annat samordnar de konsortier som tillhandahåller infrastrukturellt stöd för forskningsdata (SND) och analysplattformar (SNIC).
6. Luleå tekniska universitet stödjer utredningens förslag om ett vidgat perspektiv som sträcker sig förbi grundforskning i arbete med forskningsinfrastrukturfrågor.

7. Luleå tekniska universitet stödjer utredningens förslag att Vinnova får en stärkt roll i forskningsinfrastrukturlandskapet och aktivt bidrar till näringslivets medverkan i uppbyggnad och användning av forskningsinfrastrukturer.
8. Luleå tekniska universitet ser positivt på utredningens förslag att säkerställa fortsatt tillgång till polarforskningsverktyg genom att överväga en nykonstruktion av ett polarforskningsfartyg.

Ramverket

Luleå tekniska universitet anser att det är positivt med långsiktighet i arbete men man bör undvika politisering av forskningen.

Luleå tekniska universitet ser vikten av en långsiktig övergripande strategisk inriktning och prioritering för forskningsinfrastruktur. När stora investeringar liknande MAXIV görs, krävs en långsiktig styrning som sträcker sig över minst tre och troligen fler forskningspropositioner. Med det sagt så ser vi inte motivet till en ökad partipolitisk styrning. Vi välkomnar ett ökat engagemang i forskningsinfrastrukturfrågorna och ser gärna att man knyter frågan till riksdagens arbete där de politiska partierna är delaktiga. Det här uppfattar vi som en bättre lösning för långsiktigt arbete med frågorna istället för att bredda forskningsberedningen till att också inkludera politiska partier.

Luleå tekniska universitet vill se en systematisk genomgång och jämförelse i ett internationellt perspektiv i syfte att ta vara på goda exempel. Det här är något som vi anser att utredningen saknar.

Finansiering av forskningsinfrastruktur

En stark och långsiktig finansiering är, som utredningen framhåller, en förutsättning för en välfungerande forskningsinfrastruktur. Uppdraget för utredningen var att föreslå en eller flera finansieringsformer. Här tycker Luleå tekniska universitet att utredningen inte har nått målet och att den frågan hade kunnat utredas djupare då den påverkar alla andra delar av utredningen.

En betydelsefull utmaning universitet står inför idag är hur lokala medelstora (10-50 MSEK) forskningsinfrastrukturer finansieras. I dagsläget bär lärosätet själv ansvar för denna typ av forskningsinfrastruktur. Medeldyra infrastrukturer utgör den största delen av universitetets infrastruktur och är nödvändig för att LTU ska producera excellent forskning inom vissa områden. Det är problematiskt att det inte finns några möjligheter på nationell nivå att få bidrag för medeldyra infrastrukturer. För en långsiktig strategisk planering samt uppbyggnad

av starka forskningsmiljöer behöver vi därför säkra finansiering för lokala forskningsinfrastrukturer. Lösa lärosätens ansvar genom att endast erbjuda möjlighet att använda myndighetskapitalet till forskningsinfrastruktur räcker inte. Ökat ansvar för lärosäten för att finansiera forskningsinfrastruktur kräver riktade anslag. Detta för att säkerställa långsiktig basfinansiering och minska beroende av prioriteringar på enskilda lärosäten. Även förslag om långsiktig finansiering för drift och utveckling av forskningsinfrastrukturer saknas i utredningen. Infrastrukturens användbarhet och nytta är beroende av avancerad utrustning men i minst lika hög grad kompetent personal.

En tydlig nationell samordning avseende finansiering av forskningsinfrastruktur behövs för att få ut mer av de investeringar som görs vid lärosäten. Utredningen behandlar inte i någon större utsträckning frågan om nationell prioritering. Förslag om hur nationell och regional finansiering kan samverka för att stödja forskningsinfrastruktur efterfrågas.

Luleå tekniska universitet stödjer, i likhet med utredningen, Ekonomistyrningsverkets förslag (Uttag av avgifter för forskningsinfrastruktur ESV 2020:13) att universitet och högskolor får ett särskilt bemyndigande att ta ut avgifter för att tillhandahålla forskningsinfrastrukturer. Rätten att disponera inkomsterna bör dock följa samma regler som övriga avgifter d v s enligt avgiftsförordningen §25, (1992:191).

Frivillig samverkan för organisation av forskningsinfrastrukturer

Luleå tekniska universitet stödjer utredningens förslag om att samverkan på lärosäten inte särskilt ska regleras.

Vetenskapsrådets råd för infrastruktur (RFI), Universitet och högskolornas råd för forskningsinfrastruktur (URFI), Big Science Sweden (BiSS) och en framtida teknikparksfunktion har stor potential att tillsammans bygga ett starkt nationellt ekosystem. Däremot behöver olika funktioner och roller i ekosystemet identifieras och de potentiella synergier mellan den befintliga verksamheten inom de olika funktionerna behöver tas tillvara. Med lärosätens ökade ansvar för forskningsinfrastruktur är det nödvändigt att alla lärosäten, även de mindre får sin röst i dessa samverkansforum.

Förslag gällande sammanhållen organisation för digital infrastruktur för forskning

Luleå tekniska universitet ser positivt på utredningens förslag om att inrätta en ny myndighet för digital forskningsinfrastruktur. Myndigheten bör i så fall fungera som paraplyorganisation som bland annat samordnar de konsortier som tillhandahåller infrastrukturellt stöd för forskningsdata (SND) och analysplattformar (SNIC).

Registrering och tillgängliggörande av forskningsdata är en särskilt komplicerad fråga varför det är angeläget med ökad formalisering och effektivisering av samarbetet, det är också motiverat ur ett resursperspektiv. Som forskningsutförare behöver emellertid universitet och högskolor ta ett stort ansvar för omställningen till öppen tillgång av forskningsdata. Av denna anledning anser LTU att det är viktigt att SND och SNIC samordnas av den nya myndigheten utan att organisatoriskt tillhöra densamma. Vidare så måste stöd för användning av de digitala infrastrukturerna fortsättningsvis finnas lokalt på lärosäten för närheten till forskarna, exempelvis det forskarstöd som bedrivs av lärosätesbiblioteken.

En framtida myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse

Till skillnad från Luleå tekniska universitetets syn på en myndighet för digital forskningsinfrastruktur är universitet tveksam till utredningens förslag om en ny myndighet för forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse. Innan utredningens förslag om en ny myndighet övervägs är det viktigt att samordning mellan olika kanslier i regeringen prövas. Även en tydligare definition av forskningsinfrastruktur av särskilt nationellt intresse efterfrågas.

Sveriges universitet och högskolors roll som forskningsutförare är central för Sverige som forskningsnation och lärosätenas rådighet över forskningens resurser inklusive forskningsinfrastruktur är en nyckelfråga. Istället för en ny myndighet bör en annan typ av samordning övervägas. Life-Science-kontoret inom Regeringskansliet och ESS/MAXIV Kansliet är bra exempel att ta lärdom av.

Förändringar i Vetenskapsrådets samordningsansvar

Luleå tekniska universitet stödjer utredningens förslag om ett vidgat perspektiv som sträcker sig förbi grundforskning i arbete med forskningsinfrastrukturfrågor.

Vetenskapsrådet är idag den huvudsakliga finansiären av nationella forskningsinfrastrukturer och har uteslutande fokus på akademisk excellens i sin bedömning. För att nationell forskningsinfrastruktur skall få en högre relevans för industri och samhälle, behöver ett bredare perspektiv än idag inkluderas i utvärdering och finansiering. Kompetenser hos olika finansiärer bör beaktas för att skapa synergier mellan myndigheterna. Finansiärer som Forte och Formas har en utarbetad process där bedömningsgrunder bygger på att ta både perspektivet akademisk excellens samhällsnytta i beaktande vid utvärdering. Även Vinnova har fokus på industri och samhällsrelevans i sin bedömning. Ett förslag är att finansiärerna samverkar i RFIs bedömningsgrupper och att sammansättningen av RFI, som utredningen föreslår, breddas med representanter från näringslivet och vårdsektor.

Ökat tillgänglighet och deltagande vid forskningsinfrastrukturer

Luleå tekniska universitet stödjer utredningens förslag att Vinnova får en stärkt roll i forskningsinfrastrukturlandskapet och aktivt bidrar till näringslivets medverkan i uppbyggnad och användning av forskningsinfrastrukturer.

Det behövs både stödjande strukturer och ökad tillgänglighet för att få ut det fulla värdet av de stora investeringarna som görs i anläggningarna (ex. MAXIV, ESS, MYFab mm). Näringslivet har behov av högkvalitativ forskningsinfrastruktur men den akademiska traditionen kring forskningsinfrastrukturerna medför en hög tröskel för industrin att nyttja resurserna. Ett sätt att sänka tröskeln för näringslivets nyttjande av nationell infrastruktur är att skapa möjligheter för nyttjande där akademi och industri samverkar. Ett bra exempel av stödjande funktion är den framtida teknikparksfunktionen. Därför ser Luleå tekniska universitet positivt på Vinnovas förstärka roll och verksamhet som främjar sådan samverkan.

Utredningen framför Vinnova som möjlig hemvist för BiSS verksamhet. Detta är inte optimalt då BiSS har en mycket operativ roll. I BiSS behöver flera parter samordnas och känna ett ägande för verksamheten. Funktionen som BiSS fyller idag bör permanentas.

Fortsatt tillgång till polarforskningsfartyg

Luleå tekniska universitet ser positivt på utredningens förslag att säkerställa fortsatt tillgång till polarforskningsverktyg genom att överväga en nykonstruktion av ett polarforskningsfartyg.

Oden har resulterat i att kapaciteten inom svensk polarforskning byggts upp och Sverige är idag en eftertraktad samarbetspartner i polarområdena. För att säkerställa en fortsatt positiv

utveckling måste tillgång till polarforskningsfartyg säkras. Luleå tekniska universitetet gör en ambitionshöjning tillsammans med bland annat Polarforskningssekretariatet genom att starta AARC, Arctic och Antarctica Research Center där vi ser stora möjligheter till samverkan kring polarforskning, till exempel i klimatfrågor och klimatneutrala bränslen.

Beredningen

I detta ärende har rektor beslutat. Jenny Kajberg har föredragit. I den slutliga beredningen har också Ekaterina Osipova deltagit.

En expertgrupp har också involverats i framtagandet av yttrandet bestående av tre experter från verksamhetsstödet och sex experter med forskningsinfrastrukturkompetens från akademien.